

Дослідження, розробки, проекти
з питань публічного управління та адміністрування
УДК 351/354:338.245.2

Хомюк Сергій Петрович
магістр державного управління

Khomiuk Serhii
Master of Public Administration
ORCID: 0009-0004-4498-1872

**ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
МІЛІТАРНОГО ВПЛИВУ В КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ
FEATURES OF UKRAINE'S ECONOMIC SECURITY UNDER
MILITARY INFLUENCE IN THE CONTEXT OF PUBLIC
ADMINISTRATION**

Анотація. Автором розкрито особливості економічної безпеки в умовах мілітарного впливу, окреслено взаємообумовленість економічної безпеки, як підсистеми національної безпеки держави, з іншими її складовими, в першу чергу з військовою безпекою. Запропоновано авторське визначення (з теоретичних позицій) категорій «економічна та військова безпека» в контексті публічного управління та адміністрування: під «економічною безпекою» доцільно розуміти врегульований адміністративними нормами, ефективною системою державної політики, системою державного й недержавного регулювання стан, що посилює збалансованість і стійкість національної економіки, захищеність національних економічних інтересів, мінімізує вплив економічних ризиків та загроз різного походження на суспільство, його громадян. «Військова безпека» – це врегульований адміністративними нормами, ефективною

зовнішньою та внутрішньою державною політикою стан, за якого відсутні військові загрози різного походження фізичній особі.

Визначено та систематизовано перешкоди й недоліки законодавчого регулювання в системі забезпечення економічної безпеки України в умовах мілітарного впливу. Автором акцентовано увагу на тому, що ефективність публічного управління в сфері економічної безпеки залежить від якісного інформаційного забезпечення процесів прийняття та реалізації рішень. Розкрито основні результати експертно-аналітичного моніторингу актуальних викликів та загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану.

Виявлено особливості економічної безпеки держави в умовах мілітарного впливу та на цій основі визначено пріоритети удосконалення системи публічного управління щодо її забезпечення. Ключовими напрямками такого удосконалення є наступні: 1) підпорядкування рішень щодо економічної безпеки вимогам військової безпеки (як пріоритетної в поточній ситуації); 2) врахування в роботі високого рівня невизначеності, в якому приходиться приймати та реалізовувати рішення щодо забезпечення економічної безпеки; 3) удосконалення системи інформаційного забезпечення діяльності та покращення системи комунікацій із іншими суб'єктами; 4) максимально широке використання потенціалу та можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних, мережових та цифрових технологій.

Ключові слова: економічна безпека, військова безпека, національна безпека, публічне управління, мілітарний вплив, інформаційне забезпечення.

Summary. *The specific features of economic security under the conditions of military influence are revealed. The interdependence of economic security (as a subsystem of the state's national security) with its other components, primarily with military security, is outlined. The theoretical essence of the category*

'economic and military security' in the context of public management and administration is proposed. 'Economic security' should be understood as a state regulated by administrative norms, an effective system of state policy, a system of state and non-state regulation, which strengthens the balance and stability of the national economy, the protection of national economic interests, and minimizes the impact of economic risks and threats of various origins on society and its citizens. 'Military security' is a state of society in which there are no military threats to an individual of various origins and which is regulated by administrative regulations, effective foreign and domestic state policy.

Obstacles and shortcomings of legislative regulation in the system of ensuring economic security of Ukraine under conditions of military influence are identified and systematized. Attention is focused on the fact that the effectiveness of public administration in the field of economic security depends on high-quality information support of decision-making and implementation processes. The main results of the expert-analytical monitoring of current challenges and threats to the economic security of Ukraine in the conditions of martial law are disclosed.

Specific features of the economic security of Ukraine under conditions of military influence are identified and on this basis the priorities for improving the public administration system are determined. The key areas of such improvement are the following: 1) subordinating decisions regarding economic security to the requirements of military security (as a priority in the current situation); 2) taking into account the high level of uncertainty in which it is necessary to make and implement decisions to ensure economic security; 3) improvement of the information support system for making and implementing decisions and the system of communications with other entities; 4) wide use of the potential and capabilities of modern information and communication, network and digital technologies.

Key words: economic security, military security, national security, public administration, military influence, information support.

Постановка проблеми. Негативні наслідки війни мають як прямий, так і опосередкований вплив на економічну безпеку держави, а саме війна генерує найбільші загрози фактично за всіма складовими системи національної безпеки, зокрема – і в сфері економічної безпеки. Відповідно, вплив військової агресії на економічну безпеку України потребує пошуку та обґрунтування нових більш ефективних механізмів та інструментів її зміцнення [8, с. 27], в тому числі й в сфері публічного управління.

На сьогодні система публічного управління в Україні функціонує в надскладних умовах мілітарного впливу. В країні – розпал війни, що є безпосередньою загрозою для національної безпеки. Тому дослідження факторів, які впливають на ефективність публічного управління в нинішніх умовах сьогодні особливо актуальні. Війна – це виклик, який вимагає ефективного функціонування системи публічного управління, щоб загроза зовні не зламала країну зсередини [9, с. 46].

Окрім надзвичайної гостроти проблем, що постали в сфері забезпечення економічної безпеки, додаткову складність створює комплексність та динамічність виникнення цих проблем. Дослідники відзначають, що урахування комплексу загроз економічній безпеці – небезпечних дій, процесів та явищ у всіх сферах і галузях економіки, розуміння логіки їх розвитку і взаємовпливу в кризових умовах дозволяють сформулювати кращі уявлення про засади національної стійкості, що, своєю чергою, спрощує забезпечення заходів та коригування економічної політики держави, орієнтованої на забезпечення кращого стану захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз [1, с. 1].

Ще одна надзвичайно важлива специфічна риса поточної ситуації пов'язана з тим, що існує потреба мати справу не тільки з реальними проблемами та загрозами, які вже відбулися/актуалізувалися, а й бути готовим до потенційних загроз, які можуть як актуалізуватись, так і ні (але все одно їх треба брати до уваги). Наприклад, ворожі удари по

інфраструктурним об'єктам. Які об'єкти стануть ціллю ворога? Чи зможуть системи ППО захистити ці об'єкти? Буде атакована тільки енергетика, чи може одночасно ще й ключові транспортні/логістичні вузли? Наведені в якості прикладу запитання ілюструють надзвичайну варіативність і невизначеність потенційного перебігу подій, і кожний із сценаріїв так чи інакше має розглядатись з позицій прийняття адекватних управлінських рішень для запобігання можливих ризиків та загроз, максимальної мінімізації їх негативних наслідків. Тож, система публічного управління в сфері забезпечення економічної безпеки функціонує в умовах дуже високого рівня невизначеності. Власне, ця невизначеність і є однією з ключових особливостей економічної безпеки в умовах мілітарного впливу. І цей аспект ще не знайшов належного відображення ані в наукових дослідженнях, ані в практичній діяльності системи публічного управління. Це проблемне питання залишається на сьогодні відкритим.

Окремою проблемою є взаємообумовленість і взаємозв'язок різних підсистем в системі національної безпеки, що набуває особливої значущості в умовах невизначеності, конфліктогенності і мілітарного впливу. Мова йде про економічну безпеку як підсистему національної безпеки держави, її взаємозв'язок і взаємообумовленість з іншими підсистемами – військовою, політичною, соціальною безпекою тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики забезпечення економічної безпеки України має багаторічну історію і фактично розпочалося ще в 90-ті роки, в контексті здобуття Україною незалежності та необхідності вирішення завдань щодо забезпечення її не тільки політичного, а і економічного суверенітету. Відповідно, і проблеми удосконалення системи публічного управління як важливого напрямку забезпечення економічної безпеки України – також знаходили певне відображення протягом всього періоду досліджень щодо забезпечення економічної безпеки України.

Однак в контексті цього дослідження першочергову значущість мають результати досліджень економічної безпеки останніх років, в першу чергу – тих, що проводились вже після початку повномасштабної збройної агресії проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022 року. І, безумовно, за цей невеликий термін вже було досягнуто помітних наукових результатів в цій сфері. Так, проблематика забезпечення національної безпеки в цілому та економічної безпеки як її складової в умовах війни (і щодо умов попереднього «гібридного» етапу війни, і в період повномасштабного військового вторгнення) знаходить відображення в комплексних монографічних дослідженнях (А.М. Михненко, Н.М. Грущинська, Ю. В. Нестеряк, Я.Ф. Жовнірчик, а також С. Давиденко, О. Єгорова, В. Приходько) [4; 10], науково-методичних матеріалах (Живко З.Б., Черевко О.В., Копитко М.І., Зачосова Н.В., Живко М.О., Серeda В.В., Занора В.О., Бісєвець А.В.) [5]. Значна кількість публікацій присвячується окремим аспектам зазначеної проблематики, зокрема – впливу російської агресії на економічну безпеку (А. Мазаракі, Т. Мельник) [7], питанням ефективності публічного управління в умовах військового стану (А. Миколюк) [9], антикорупційній складовій забезпечення економічної безпеки (О. Сидорчук, С. Хомюк) [13] та багатьом іншим. Важливим змістовним напрямом досліджень, яке має велике значення для розуміння процесів, що відбуваються в царині забезпечення економічної безпеки, є дослідження соціальної безпеки, яка з нею дуже тісно пов'язана (О.Г. Сидорчук, О.Ф. Новікова та інші) [12; 14]. Окремо варто відзначити публічні обговорення зазначеної проблематики в форматі круглих столів [2], а також проведення відповідних досліджень, зокрема – в формі експертних опитувань [1], які також надають суттєвий внесок щодо визначення особливостей економічної безпеки в умовах мілітарного впливу та відповідного удосконалення системи публічного управління.

Мета статті полягає у визначенні сутності й особливостей забезпечення економічної безпеки України в умовах мілітарного впливу з позицій публічного управління й адміністрування як механізму формування та реалізації державної політики на всіх рівнях функціонування системи.

Виклад основного матеріалу.

1. Про значущість ефективності системи публічного управління й адміністрування в умовах посилення ризиків і загроз економічній безпеці України через повномасштабну збройну російську агресію. Для того, щоб захистити національні, економічні, військові, соціальні тощо інтереси держави, суспільства, людини в умовах війни, вкрай важливо щоб ефективно, оперативно, гнучко в стратегічному і тактичному планах функціонувала система публічного управління. Публічне управління й адміністрування виступає як базовий механізм формування та реалізації державної політики на всіх рівнях функціонування системи у тому числі для мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці в умовах мілітарного впливу. Основним завданням системи державного управління завжди залишається регулювання та вдосконалення форм і методів управлінської діяльності [9, с. 46] відповідно до викликів і запитів часу. Публічне управління покликано здійснювати практичний, організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, збереження або перетворення [3, с. 63]. З позицій теми нашого дослідження особливої значущості набуває пошук шляхів та механізмів забезпечення ефективності системи публічного управління в умовах посилення ризиків і загроз національній безпеці України через повномасштабну збройну російську агресію.

Власне, в структурі системи національної безпеки виділяється значна кількість підсистем – різновидів безпеки, що формують її цілісність. Виокремлюють такі підсистеми: політична, соціальна, економічна, військова, науково-технологічна, інформаційна, екологічна, безпека від

стихійних явищ природи та інші [10, с. 25-34]. На Рис. 1. представлено основні структурні підсистеми національної безпеки держави (хоча їх за змістовним наповненням більше, наприклад, продовольча, гуманітарна, інтелектуальна, техногенна, соціокультурна кібербезпека і безпека інформаційних ресурсів, безпека критичної інфраструктури тощо).

Рис. 1. Основні структурні складові національної безпеки держави

Джерело: розроблено авторами з використанням [11]

Для цілей даного дослідження принципово важливо розглядати всі ці види безпеки в органічній цілісності, які взаємопов’язані та впливають одне на одного, а незабезпеченість одного з цих видів ставить під загрозу забезпечення всіх інших. В мирні часи, в періоди стабільного функціонування та розвитку, зазначені аспекти/складові національної безпеки взаємодіють збалансовано, без форс-мажорних руйнівних проявів. Але через форс мажорні обставини, катастрофічні для життєдіяльності людей, спільнот, соціуму цей баланс суттєво порушується, і на перший план виходить той вид безпеки (підсистема), від забезпечення якого починають критично залежати всі інші види.

Очевидно, що в умовах повномасштабної збройної агресії пріоритетним стає забезпечення військової безпеки – саме ця підсистема (різновид) національної безпеки стає ключовою і потребує якнайшвидшого

забезпечення збалансованості збалансованості з економічною, соціальною тощо. Відповідно, завдання щодо забезпечення військової безпеки стають домінуючими та фактично підпорядковують відповідним пріоритетам всю іншу діяльність, в інших сферах забезпечення національної безпеки. При цьому економічна складова є надзвичайно важливою – «... наразі критично важливо втримати економічний фронт, оскільки він є надійною опорою для перемоги у війні та необхідним фундаментом для відновлення економіки в майбутньому» [7, с. 5].

Для даного дослідження ключовий інтерес представляють взаємообумовленість та взаємовплив економічної та військової безпеки, при очевидному приматі вимог щодо забезпечення військової безпеки, як базової передумови забезпечення всіх інших видів безпеки. Відповідний вплив відчуває й сфера забезпечення економічної безпеки держави – фактично вся економіка тією чи іншою мірою переходить на військові рейки, стаючи мілітарною економікою. Особливості економічної безпеки в умовах мілітарного впливу обумовлені її підпорядкованістю потребам першочергового забезпечення військової безпеки, що вимагає від системи публічного управління в цих сферах відповідних змін.

Розглянемо зміст категорій «економічна» та «військова безпека» більш детально. Не можна не погодитися з А.М. Михненко, Н.М. Грущинською, які розуміють під **економічною безпекою** стан захищеності національних інтересів особистості, суспільства і держави в області матеріально-виробничих і фінансових відносин від негативного впливу як внутрішніх, так і зовнішніх соціальних, політичних та інших факторів, що призводять до високого рівня інфляції і економічних криз. Безпека в економічній сфері діяльності особистості, суспільства і держави тісно пов'язана із загальним станом і конкурентоспроможністю економіки країни, з рівнем матеріально-технічної бази, ступенем розвитку продуктивних сил, здатністю задовольнити потреби населення.

У найзагальнішому вигляді з позицій публічного управління економічна безпека залежить від оптимального співвідношення 1) державних заходів, що регулюють відносини в сфері економіки, а також 2) заходів, що вживаються адміністрацією на рівні окремих підприємств. В ряду суб'єктів, які беруть участь у забезпеченні економічної безпеки, важлива роль відводиться спеціальним службам, і зокрема розвідці і контррозвідці [10, с. 29-30].

В умовах мілітарної економіки, воєнного стану в державі, як було сказано вище, економічна безпека як складова національної безпеки тісно пов'язується з безпекою воєнною. За визначенням тих самих авторів **військова безпека** – це стан захищеності національних інтересів особистості, суспільства і держави від загрози війни з боку інших держав; це – захищеність суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави від посягань із застосуванням воєнної сили. Саме тому важливість в нинішніх умовах військової безпеки держави є беззаперечною, вона спрямована на створення і підтримку військової могутності та військової організації, що відповідають реальним і потенційним загрозам. Це сфера військової доктрини і політики. Військове будівництво, неадекватне положенню і можливостям держави, негативно впливає на його військову безпеку. Історія і сучасна практика знають різні підходи держави до забезпечення своєї військової безпеки. У їх числі [10, с. 30-31]:

- 1) вступ до військового союзу з досить сильними у військовому відношенні демократичними державами;
- 2) орієнтація на миротворчу місію в міжнародних організаціях і інститутах;
- 3) розрахунок на примат міжнародного права і міжнародних сил з підтримки миру;
- 4) компроміси і поступки для уникнення та припинення війни та ін.

Зрозуміло, що не всі з цих напрямів підходять до сучасних умов української дійсності. У змістовному плані реалізація курсу на військову безпеку означає запобігання воєн і збройних конфліктів, в тому числі спільно з іншими державами при проведенні операцій з підтримки миру відповідно до рішення Ради Безпеки ООН.

У змісті Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» визначено основне завдання у сфері воєнної безпеки, це – розвиток потенціалу стримування, а безумовним пріоритетом є боєздатні Збройні Сили України, підготовлений і вмотивований військовий резерв та ефективна територіальна оборона, які у поєднанні зі спроможностями інших органів сектору безпеки і оборони здатні завдати таких неприйнятних для противника втрат на землі, у повітрі, на морі та у кіберпросторі, що унеможливить реалізацію його агресивних намірів [15].

Отже, з теоретичних позицій сутність категорій «економічна та військова безпека» в контексті публічного адміністрування [10, с. 50] можна інтерпретувати так: під економічною безпекою розуміють врегульований адміністративними нормами, ефективною системою державної політики, системами державного й недержавного регулювання стан, що посилює збалансованість і стійкість національної економіки, захищеність національних економічних інтересів, мінімізує вплив економічних ризиків та загроз різного походження на суспільство, його громадян. Військова безпека – це врегульований адміністративними нормами, ефективною зовнішньою та внутрішньою державною політикою стан, за якого відсутні військові загрози різного походження фізичній особі.

2. Ключові особливості економічної безпеки в контексті публічного управління в умовах війни. Серед завдань нашого дослідження – сформулювати бачення ключових особливостей економічної безпеки, як підсистеми національної безпеки держави, в контексті публічного управління в умовах війни. Тож в системі національної безпеки

держави економічна безпека є ключовою підсистемою, що виконує чітко визначені функції й виступає матеріальною основою, базовим підґрунтям для функціонування всіх інших підсистем національної безпеки держави – військової, соціальної, продовольчої, науково-технічної, та інших. Саме економічна безпека держави виступає підґрунтям матеріального добробуту нації, а ефективна система державного управління – однією з ключових механізмів його забезпечення.

Ключовими параметрами економічної безпеки держави є [5, с. 9]:

1) економічна незалежність – можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі в міжнародній торгівлі;

2) стійкість – передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування факторів дестабілізації;

3) стабільність національної економіки – здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати й захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни.

Суть економічної безпеки реалізується через систему критеріїв і показників. Загальна критеріальна оцінка безпеки складається з оцінки [5, с. 10]:

1) ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку;

2) рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівню в розвинених країнах, а також рівню, за якого загрози внутрішнього і зовнішнього характеру є мінімальними;

3) конкурентоспроможності економіки;

- 4) цілісності території та економічного простору;
- 5) незалежності й можливості протистояння зовнішнім загрозам;
- 6) соціальної стабільності та умов відвернення і вирішення соціальних конфліктів.

Однак, в умовах зтяжнього мілітарного впливу ці ключові параметри функціонування й критерії оцінки системи економічної безпеки держави зазнають значних деформацій, скорочень, негативних якісних змін (часто невідтворювальних, втрачених безповоротно). Україна перебуває в стані мілітарного впливу з 2014 року з його посиленням й масштабуванням з 22 лютого 2022 року).

В зазначеному контексті дослідники цілком слушно відзначають, що на цей час ключові завдання для економічної безпеки полягають у забезпеченні стійкості воєнної економіки [7, с. 20]. Автори підкреслюють, що стійкість економіки – це не лише фізичний захист територій, а й кадрове забезпечення, якісна логістика постачання та збуту, формування ефективного менеджменту в нових умовах, забезпечення безперебійності експортних поставок некритичних товарів тощо. В ситуації, в якій опинилась Україна, надзвичайно важливим є оперативне виявлення ризиків для такої стійкості та підтримка її резервів. Окремим важливим завданням стає оновлення та розширення виробництва продукції військового спрямування. Ключовими проблемами, які постають для економіки в умовах війни, є [7, с. 20]:

- 1) фізичне знищення інфраструктури та активів підприємств;
- 2) криза на ринку праці;
- 3) суттєва зміна структури попиту та пропозиції;
- 4) втрата ринків збуту;
- 5) порушення економічних зв'язків, логістичні проблеми та розрив ланцюгів створення доданої вартості.

Наведений перелік ключових проблем може, на нашу думку, слугувати основою для виокремлення певних сфер/напрямів удосконалення системи публічного управління щодо вирішення зазначених проблем, адже процес такого удосконалення повинен спиратись та мати предметне наповнення не сам по собі, а у відповідності із конкретними аспектами забезпечення економічної безпеки держави.

Окремим і дуже гострим питанням щодо забезпечення економічної безпеки України є недоліки законодавчого регулювання в цій сфері, що перешкоджають належним чином захищати національні інтереси України. Серед таких недоліків дослідники відзначають наступні [6, с. 36]:

1) недостатня координація між різними органами державної влади у питаннях економічної безпеки. Чинне законодавство не передбачає ефективних механізмів координації дій між різними органами влади, що створює певні труднощі у вирішенні економічних проблем;

2) недостатня ефективність захисту прав інтелектуальної власності. Чинне законодавство в цій частині є застарілим, містить додаткові вимоги до процедур захисту на цифрових платформах та є таким, що не відповідає вимогам наших держав-партнерів. Це призводить до порушення прав інтелектуальної власності та незаконному використанню в цифровому просторі;

3) недостатня ефективність заходів у боротьбі зі злочинністю в економічній сфері;

4) недосконале правове регулювання діяльності фінансових установ та ринку цінних паперів, що створює певні ризики для економічної стабільності;

5) недостатня ефективність засобів контролю за вивезенням капіталу та грошовими потоками, що пов'язані зі злочинною діяльністю;

6) відсутність ефективних механізмів реалізації державної політики щодо створення сприятливих умов для повернення релокованих за кордон

підприємств та повернення працездатного населення (особливо науковців та працівників ІТ сфери) [6, с. 36].

Нажаль, зазначені проблеми нормативно-правового регулювання економічної безпеки не втратили своєї актуальності в умовах війни, і певні з них безпосередньо стосуються діяльності системи публічного управління.

3. Особливості інформаційного забезпечення публічного управління економічною безпекою в умовах мілітарного впливу.

Принципово важливою складовою ефективності публічного управління в сфері економічної безпеки держави в умовах широкомасштабної збройної агресії є наявність відповідного інформаційного забезпечення процесів прийняття та реалізації рішень. Власне, мова йде про необхідність створення системи постійного моніторингу процесів, що відбуваються у сфері забезпечення економічної безпеки у взаємозв'язку із військовою безпекою. Метою має стати, насамперед, завчасне виявлення та попередження катастрофічних наслідків для економіки та пошук резервів, необхідних для забезпечення базового рівня економічної безпеки держави в умовах широкомасштабної збройної агресії.

Варто зазначити, що ще до початку повномасштабної війни в Україні тривалий час накопичувалися системні внутрішні загрози економічній безпеці, обумовлені, зокрема, руйнацією виробничих сил, падінням виробництва, скороченням бюджетних надходжень, кризою внутрішнього попиту, посиленням податкового тиску, обмеженістю ресурсів для технологічного інноваційного розвитку і підвищення конкурентоспроможності підприємств, проникненням та масштабним поширенням корупції в усіх сферах національної економіки, недобросовісною конкуренцією за відсутності механізмів стримування відповідної поведінки з боку держави, незабезпеченістю ефективного захисту прав та ринкових свобод підприємців у легальному нормативно-правовому полі, рейдерством та іншими інституційними деформаціями, що

самі по собі суттєво послаблювали економічну безпеку держави [8, с. 27-28]. Однак, незважаючи на це, Україна витримала удар.

Так, у перші місяці повномасштабної війни економічна безпека України значною мірою забезпечувалася накопиченими у довоєнний час резервами та запасом міцності, оперативною консолідацією зусиль суспільства на регіональному та місцевому рівнях, самоорганізацією та згуртованістю громадян України перед екзистенційною загрозою російської агресії, наданням безпрецедентної міжнародної підтримки тощо [16, с. 260]. З переходом російської агресії у форму затяжної війни на виснаження безпосередній вплив бойових дій на економіку посилювався цілеспрямованими атаками на критичну інфраструктуру країни, виснаженням фінансових резервів населення та бізнесу, наростанням економічних диспропорцій, що сформувалися у воєнний період, застосуванням з боку ворога потенціалу різноманітних гібридних інструментів впливу. Це актуалізує потребу в суттєвому удосконаленні інформаційного забезпечення цілеспрямованої політики держави на основі моніторингу викликів і загроз економічній безпеці, тобто – інформаційне забезпечення також потрібно переводити на «військові рейки» [1].

Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД) цю проблему успішно вирішує. Так, у 2022-2023 рр. фахівцями НІСД було проведено дослідження сучасних загроз економічній безпеці та актуальності їх вияву, які знайшли відображення у відповідній експертно-аналітичній доповіді [1]. Серед ключових загроз, що безпосередньо стосуються макроекономічної безпеки, експертами було визначено наступні [1, с. 6-7, 9]:

1. Різкий економічний спад унаслідок згортання ділової активності в умовах війни, неможливості ведення бізнесу в окремих регіонах країни в зоні бойових дій або ризиковій зоні.

2. Відплив капіталу з економічної території України та релокація бізнесу за кордон.

3. Значне скорочення інвестиційної діяльності.
4. Критичне зниження обсягів кредитного фінансування основного капіталу, обігових коштів та інвестицій.
5. Зменшення трудового потенціалу внаслідок інтенсивних процесів міграції населення за кордон, значної частки ВПО, втрат цивільного населення внаслідок бойових дій.
6. Зростання індексу споживчих цін (інфляція).
7. Зниження приватного споживання.

Також було досліджено та оцінено загрози щодо таких складових економічної безпеки, як виробнича, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, соціальна, продовольча безпека [1, с. 6].

У своїй сукупності зазначений перелік загроз досить чітко демонструє особливості стану економічної безпеки в умовах мілітарного впливу та окреслює поле діяльності системи публічного управління щодо забезпечення економічної безпеки. В контексті вже згаданої вище вкрай високої невизначеності ситуації, в якій необхідно діяти системі публічного управління, дослідники відзначають, що попри зростання невизначеності в умовах довготривалої війни, необхідно посилити підготовку для суб'єктів системи державного управління й адміністрування, забезпечуючи:

- 1) підвищення ситуативної обізнаності та навчання в проактивному режимі щодо наявних та потенційних загроз економічній безпеці України з метою підготовки суб'єктів економічних відносин (держави, бізнесу та громадян) там, де це можливо, до ймовірності виникнення кризових явищ;
- 2) розроблення початкових стратегій та дорожньої карти, які уможливають прискорення обміну інформацією та координацію дій між органами державної влади, місцевого самоврядування та бізнесом і громадянами в умовах настання загроз;

3) використання гібридних рішень, у яких традиційні рішення економічної політики держави поєднуються з активними комплементарними діями бізнесу та громадян [1, с. 2].

Серед ключових факторів, які сьогодні сприяли б підвищенню ефективності роботи спеціалістів системи публічного управління й адміністрування, що здійснюють свою діяльність в умовах мілітарного впливу й небезпек, впливовими є наступні:

- впровадження можливості організації віддаленої роботи публічного службовця;
- спрощення процедури прийому на роботу нових спеціалістів;
- залучення на посади спеціалістів-військових у військово-цивільних адміністраціях;
- організація підвищення кваліфікації спеціалістів з акцентом на роботі в реаліях війни [9, с. 48].

Узагальнення наведених вище особливостей функціонування системи забезпечення економічної безпеки дозволяє визначити певні пріоритети щодо діяльності системи публічного управління цією сферою в умовах мілітарного впливу (Табл. 1).

Таблиця 1

Особливості економічної безпеки держави в умовах мілітарного впливу та пріоритети (завдання) для системи публічного управління щодо її забезпечення

	Особливості економічної безпеки в умовах мілітарного впливу (загрози, взаємообумовленість із військовою безпекою тощо)	Значення для функціонування системи публічного управління, напрями її удосконалення
1.	Пріоритетним аспектом економічної безпеки є її підпорядкованість забезпеченню військової безпеки, перехід всієї системи її забезпечення на «військові рейки»	Прийняття узгоджених рішень на всіх рівнях управління для переходу на систему мілітарної економіки із дотриманням балансу економічної соціальної, військової безпеки.
2	Надзвичайно високий ступінь невизначеності щодо майбутнього	В умовах невизначеності система публічного управління має розробляти

	перебігу ситуації в царині економічної безпеки, яка у вирішальній мірі залежить від подій на фронті та здатності Сил оборони України захистити інфраструктурні об'єкти, міжнародної допомоги.	та підтримувати готовність до різних, в тому числі і вкрай несприятливих варіантів перебігу подій. Це, зокрема, актуалізує потребу у створенні механізмів максимально швидкої мобілізації ресурсів, в тому числі і через взаємодію з бізнесом та громадянським суспільством.
3	Значне звуження горизонту визначеності, планування, прогнозування – змістовне стратегічне планування щодо забезпечення економічної безпеки вкрай ускладнене.	Розширення застосування сценарного підходу до планування діяльності системи публічного управління, акцент на оперативному отриманні актуальної інформації через впровадження відповідної системи моніторингу.
4	Надзвичайна динамічність процесів в сфері економічної безпеки в умовах мілітарного впливу, значні втрати ресурсів та активів її забезпечення, що обумовлює потребу в максимально оперативному отриманні релевантної інформації. Це певним чином може мінімізувати високий рівень невизначеності. В ситуації невизначеності максимально швидко отримання якісної інформації та точні прогнози стають запорукою забезпечення економічної безпеки.	Формування інформаційної бази для оперативного виявлення ризиків та загроз економічній безпеці, своєчасного на них реагування в системі державного управління. Розвиток та підтримка комунікації із всіма суб'єктами, значущими для забезпечення економічної безпеки. Розробка та впровадження постійно діючої системи моніторингу ситуації в царині економічної безпеки.
5.	Певна «розпорошеність» кадрового, організаційного, процедурного забезпечення в системі управління економічною безпекою через мілітарний вплив (мається на увазі вплив внутрішнього переміщення співробітників, руйнування зв'язків, управлінських та експертних колективів/спільнот тощо).	Максимально широке використання можливостей сучасних цифрових та мережових технологій для відновлення роботи відповідних структурних підрозділів системи публічного управління, впровадження та унормування дистанційних форм роботи, розширення за рахунок використання цих форм існуючих каналів взаємодії тощо

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Проведене дослідження розкриває взаємообумовленість економічної безпеки, як підсистеми національної безпеки держави, з

іншими її складовими, в першу чергу – з військовою безпекою, а також дозволяє запропонувати з теоретичних позицій сутність категорій «економічна та військова безпека» в контексті публічного управління та адміністрування. Під «економічною безпекою» доцільно розуміти врегульований адміністративними нормами, ефективною системою державної політики, системою державного й недержавного регулювання стан, що посилює збалансованість і стійкість національної економіки, захищеність національних економічних інтересів, мінімізує вплив економічних ризиків та загроз різного походження на суспільство, його громадян. «Військова безпека» – це врегульований адміністративними нормами, ефективною зовнішньою та внутрішньою державною політикою стан, за якого відсутні військові загрози різного походження фізичній особі.

2. Визначені та систематизовані перешкоди й недоліки законодавчого регулювання в системі забезпечення економічної безпеки України в умовах мілітарного впливу створюють пріоритетність для прийняття ефективних управлінських рішень.

3. Ефективність публічного управління в сфері економічної безпеки залежить від якісного інформаційного забезпечення процесів прийняття та реалізації рішень. Основні результати експертно-аналітичного моніторингу актуальних викликів та загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану (проведеного НІСД) – це вагоме підґрунтя для результативної діяльності із забезпечення й мінімізації ризиків та загроз економічній безпеці, формування імовірнісних прогнозів, їх врахування в практиці публічного управління й адміністрування.

4. Авторами виявлено особливості забезпечення економічної безпеки держави в умовах потужного мілітарного впливу та пріоритети (завдання) для системи публічного управління щодо її забезпечення. Визначені особливості потребують відповідного удосконалення системи публічного управління забезпеченням економічної безпеки, з урахування

пріоритетності військової безпеки як базової передумови забезпечення хоча б мінімального рівня за іншими складовими національної безпеки. Ключовими напрямками такого удосконалення є наступні:

- підпорядкування рішень щодо економічної безпеки вимогам військової безпеки (як пріоритетної в поточній ситуації) – кожне рішення має оцінюватись через призму його наслідків для військової безпеки;
- врахування в роботі високого рівня невизначеності, в якому приходится приймати та реалізовувати рішення щодо забезпечення економічної безпеки;
- удосконалення системи інформаційного забезпечення діяльності та покращення системи комунікацій із іншими суб'єктами;
- максимально широке залучення до організації діяльності системи публічного управління потенціалу та можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних, мережевих та цифрових технологій.

5. Головним в забезпеченні безпеки є прояв політичної волі держави, інтеграція всіх сил і засобів, які беруть участь в цьому процесі, стабілізація стану в економічній, військовій, соціальній, інформаційній тощо сферах; забезпечення збалансованості між ними та одночасним дотриманням пріоритетності для мінімізації руйнівних наслідків мілітарного впливу. Війна внесла власні корективи, тому в пріоритетах – завдання забезпечення ефективної роботи публічного управління в умовах війни з урахуванням нових ризиків, загроз та викликів. Обставини змушують системно і якісно змінюватися чинній системі публічного управління в Україні відповідно до викликів часу. Основними рисами оновленої системи публічного управління мають стати: цілісність, ефективність, гнучкість, оперативність. Підґрунтям для цього мають виступити: реформування системи державного управління й адміністрування, відповідність викликам часу; ефективний фінансовий менеджмент, регламентація системи відповідальності за

порушення, забезпечення високого професійного рівня кадрів, залучення цифрових й мережових технологій, підвищення якості надання послуг в сфері публічного управління тощо.

Напрямами подальших досліджень є уточнення структури економічної безпеки, взаємовплив економічної безпеки з військовою та іншими різновидами національної безпеки в контексті публічного управління.

Література

1. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Експертно-аналітична доповідь. НІСД, 2023. 14 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави: матеріали круглого столу (м. Львів, 12 травня 2023 року) / за заг. ред. В.С. Бліхара, Г.З. Леськів. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 239 с.
3. Державне управління: Словник-довідник / за заг. ред. В. М. Князева. Київ : УАДУ, 2002. 228 с.
4. Економіка та економічна безпека держави. Теорія та практика: Монографічний навчальний посібник / С. Давиденко та ін. Ужгород: РІК-У, 2017. 388 с.
5. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / З.Б. Живко та ін.; за ред. З.Б. Живко. Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.
6. Єфремова К.В., Пасат М.О., Чижов Д.А. Проблеми забезпечення економічної безпеки України та шляхи їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 34-37. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/5>.

7. Мазаракі А., Мельник Т. Економічна безпека України в умовах російської агресії. *Scientia-fructuosa*. 2022. № 145(5). С. 4–28. doi: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(145\)01](https://doi.org/10.31617/1.2022(145)01).
8. Маслій О., Ківшик О., Котелевець М. Загрози економічній безпеці держави в умовах глобальних перетворень. *Економічний простір*. 2023. №183. С. 25-30. doi: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/183-4>.
9. Миколюк А. В. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. № 29. С. 45-48. doi: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.29.8>
10. Публічне управління та національна безпека: монографія / А.М. Михненко, та ін.; за ред. А. М. Михненка і Н. М. Грущинської. Київ : НАУ, 2019. 340 с.
11. Роль економічної безпеки в системі національної безпеки. Економічна безпека: навч. посібн. URL: https://pidru4niki.com/1584072021588/ekonomika/ekonomichna_bezpeka (дата звернення: 25.03.2024).
12. Сидорчук О.Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с.
13. Сидорчук О., Хомюк С. Проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: антикорупційний аспект. *Публічне урядування*. 2023. №1 (34). С. 49-57. doi: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1\(34\)-6](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1(34)-6).
14. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова та ін. Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ; Львів: ЛРІДУ НАДУ. 2018. 184 с.

15. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – Безпека країни»: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. *Президент України: офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 25.03.2024).
16. Хомюк С.П. Виклики та загрози економічній безпеці України в умовах мілітарного впливу: експертно-аналітичний вимір. *Перспективи розвитку управлінських систем у соціальній та економічній сферах України: теорія і практика: зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. інт.-конф.* (м. Київ, 21 листопада 2023 р.). Київ, 2023. С. 259-262.
17. Шевчук І. Сутність категорії «економічна безпека держави» в контексті захисту національних інтересів держави. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2. С. 211-219.

References

1. Aktualni vyklyky ta zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Actual challenges and threats to the economic security of Ukraine in the conditions of martial law]. *Expert analytical report*. (2023). NISD. Retrieved from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf> [in Ukrainian].
2. Bezpekovi aspekty upravlinnia orhanizatsiiamy v umovakh viiny ta povoiennoi vidbudovy derzhavy: materialy kruhloho stolu [Security aspects of managing organizations in the conditions of war and post-war state reconstruction] *Materials of the round table*. (2023). Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
3. Derzhavne upravlinnia: Slovnyk-dovidnyk [State administration: Dictionary-reference]. (2002). V. M. Knyazev (Ed.) Kyiv: Ukrainian State University [in Ukrainian].

4. Davydenko, S. et al. (2017). *Ekonomika ta ekonomichna bezpeka derzhavy. Teoriia ta praktyka: Monohrafichnyi navchalnyi posibnyk* [Economy and economic security of the state. Theory and practice: Monographic study guide]. Uzhhorod: RIK-U [in Ukrainian].
5. Zhivko, Z.B. et al. (2019). *Ekonomichna bezpeka derzhavy: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Economic security of the state: educational and methodological manual]. Cherkasy: Yu.A. Chabanenko publisher [in Ukrainian].
6. Yefriemova, K.V., Pasat, M.O., & Chyzhov, D.A. (2023). *Problemy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta shliakhy yikh vyrishennia* [Problems of ensuring the economic security of Ukraine and ways to solve them]. *Legal scientific electronic journal*, 4, 34-37. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/5> [in Ukrainian].
7. Mazaraki, A., Melnyk, T. (2022). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh rosiiskoi ahresii* [Economic security of Ukraine in the conditions of Russian aggression]. *Scientia fructuosa*, 145(5), 4–28. doi: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(145\)01](https://doi.org/10.31617/1.2022(145)01) [in Ukrainian].
8. Maslii, O., Kivshyk, O., & Kotelevets, M. (2023). *Zahrozy ekonomichnii bezpetsi derzhavy v umovakh hlobalnykh peretvoren* [Threats to the economic security of the state in the conditions of global transformations]. *Economic space*, 183, 25-30. doi: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/183-4> [in Ukrainian].
9. Mykoliuk, A.V. (2022) *Publichne upravlinnia v umovakh viiskovoho stanu: pytannia efektyvnosti* [Public administration under martial law: the question of efficiency]. *Public management and administration in Ukraine*, 29, 45-48. doi: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2022.29.8> [in Ukrainian].
10. Mykhnenko, A.M. et al. (2019). *Publichne upravlinnia ta natsionalna bezpeka: monohrafiia* [Public administration and national security: a

- monograph]. A. M. Mykhnenko, N. M. Hrushchynska (Eds.). Kyiv: NAU [in Ukrainian].
11. Rol ekonomichnoi bezpeky v systemi natsionalnoi bezpeky. Ekonomichna bezpeka [The role of economic security in the national security system. Economic security]. Retrieved from https://pidru4niki.com/1584072021588/ekonomika/ekonomichna_bezpeka [in Ukrainian].
 12. Sydorchuk, O.H. (2018). Sotsialna bezpeka: derzhavne rehuliuвання ta orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia: monohrafiia [Social security: state regulation and organizational and economic support: a monograph]. Lviv: LRIDU NADU [in Ukrainian].
 13. Sydorchuk, O., & Khomiuk, S. (2023). Problemy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky v Ukraini: antykoruptsiinyi aspekt [Problems of ensuring economic security in Ukraine: anti-corruption aspect]. *Public administration*, 1 (34), 49-57. doi: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1\(34\)-6](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1(34)-6) [in Ukrainian].
 14. Novikova, O. F., Sydorchuk, O. G., Pankova, O. V. et al. (2018). Stan ta perspektyvy sotsialnoi bezpeky v Ukraini: ekspertni otsinky: monohrafiia [State and prospects of social security in Ukraine: expert assessments: a monograph]. Lviv Regional Institute of State Administration of National Academy of Sciences; NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Kyiv; Lviv: LRIDU NADU [in Ukrainian].
 15. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy «Bezpeka liudyny – Bezpeka krainy» [National Security Strategy of Ukraine 'Human Security – Country Security']: Decree of the President of Ukraine dated September 14, 2020 No. 392/2020. (2020). *The President of Ukraine: official online representation*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> [in Ukrainian].

16. Khomiuk, S.P. (2023). Vyklyky ta zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy v umovakh militarneho vplyvu: ekspertno-analitychnyi vymir [Challenges and threats to the economic security of Ukraine in the conditions of military influence: an expert-analytical dimension]. *Prospects for the development of management systems in the social and economic spheres of Ukraine: theory and practice: VII All-Ukrainian. science and practice int.-conf.* (pp. 259-262). Kyiv [in Ukrainian].
17. Shevchuk, I. (2018). Sutnist katehorii «ekonomichna bezpeka derzhavy» v konteksti zakhystu natsionalnykh interesiv derzhavy [The essence of the category 'economic security of the state' in the context of the protection of the national interests of the state]. *University scientific notes*, 2, 211-219 [in Ukrainian].